

Festival ljubiteljskih gledališč Čufarjevi dnevi, ki se vsak november odvije v Gledališču Toneta Čufarja na Jesenicah, je eden ključnih kulturnih dogodkov v Občini Jesenice in na Zgornjem Gorenjskem. Sprva družabno srečanje neformalnega značaja je v tridesetih letih razvoja in strukturnih ter programskih izboljšav preraslo v tekmovalni značaj z dobro in trdno zasnovo ter vsakoletnim razgibanim programom. Od leta 2017 je v festivalski program uvedena tudi mladinska sekcija z nagrado »nova gaz«, ki v ospredje postavlja tudi mladinsko dejavnost v polju ljubiteljskega gledališča. Prispevek poskuša predstaviti zgodovino, razvoj in (s)miselnost festivala, njegov premik k vedno večji preciznosti in njegov vedno močnejši vpliv na občinsko in regijsko kulturno krajino. Festival je pomembno stičišče ljubiteljskih skupin, publike in različnih (ljubiteljskih in profesionalnih) gledaliških ustvarjalcev tako iz Slovenije kot iz zamejstva, ki v času dogajanja daje mestu svojevrsten utrip in dodaten pomen za razvoj in negovanje slovenskega ljubiteljskega gledališča.

Ključne besede: Gledališče Toneta Čufarja, Čufarjevi dnevi, ljubiteljsko gledališče, Tone Čufar, Jesenice, nova gaz

Kaja Novosel (1995) je diplomantka dramaturgije in scenskih umetnosti in študij nadaljuje na magistrskem programu Dramaturgija in scenske umetnosti na UL AGRFT. Znotraj svoje stroke se najraje giblje med pisanjem dramskih besedil in teorijo drame. Za svoje diplomsko delo *Moja polja, polna sreče* je leta 2018 prejela akademijsko Prešernovo nagrado. Je sourednica redakcije *Oder* spletne platforme *Koridor*, v prostem času pa se aktivno pripravlja na strokovni izpit za tolmačko slovenskega znakovnega jezika.

novosel.kaja@gmail.com

Kaja Novosel

Uvod: geneza in razvoj ideje festivala ljubiteljskih gledališč

Čufarjevi dnevi so festival ljubiteljskih gledališč, ki ga vsako leto organizira Gledališče Toneta Čufarja Jesenice (krajše GTČ). Festival se odvija od leta 1988 sredi novembra (kot stalni datum začetka Čufarjevih dni se leta 2000 vzpostavi 14. november) in je eden temeljnih kulturnih dogodkov na Jesenicah, v svojem programu pa ponudi enotedenski nabor predstav ljubiteljskih gledališč iz vse Slovenije ter iz avstrijskega in italijanskega zamejstva. Da bi uzrli širšo sliko razvoja festivala, ki se je z leti kreпил in širil tako v idejnem kot izvedbenem smislu, je treba postaviti nekaj zgodovinskih mejnikov ustanove, ki festival organizira, ter samega festivala. Gledališče Toneta Čufarja je imelo v času nastanka festivala že sorazmerno dolgo zgodovino osrednje kulturne ustanove v mestu. Stavbo s prvotnim nazivom Krekov posvetni dom so uradno (z blagoslovom) odprli leta 1930, leta 1958 pa je bila zgradba preimenovana v Gledališče Toneta Čufarja, ki z rednimi sanacijami do danes ostaja glavno prizorišče uprizoritvenih umetnosti v občini.

Leta 1988 so v Gledališču Toneta Čufarja na pobudo takratnega direktorja Mirana Kende osnovali prve Čufarjeve dneve.² Odvijali so se med 11. in 19. novembrom, nastopile pa so ljubiteljske gledališke skupine iz Slovenije in zamejstva, ki so jih organizatorji povabili po presoji ali predlogu takratnih sodelujočih v GTČ. Zanimivo je, da je bilo že na prvih Čufarjevih dnevih nekaj spremljevalnih dogodkov, kot so odprtja razstav in okrogla miza z naslovom *Kulturni utrip v občini Jesenice*.³ Ideja festivala je bila dodatno osmisliti vsakoletno podeljevanje Čufarjevih priznanj občankam in občanom za dosežke na področju kulture ter jih obogatiti s srečanjem ljubiteljskih gledaliških skupin, pri čemer bi bila podelitev priznanj le veliki finale večdnevnega festivalskega dogajanja. Le-to je bilo sprva strukturirano kot srečanje družabne narave (torej netekmovalno), ki bi jeseniški publiki in tudi ljubiteljskim igralcem dalo širši uvid v (vse)slovensko gledališko ljubiteljsko dejavnost. V svojem

1 Nastanek članka so s svojo pomočjo pri pridobivanju virov omogočili Dino Muratovič in zaposleni v Gledališču Toneta Čufarja.

2 Kot zanimivost lahko navedemo, da je bil slavnostni govornik na prvih Čufarjevih dnevih slovenski literarni zgodovinar in teoretik Matjaž Kmecl.

3 Program spremljevalnih dogodkov se je z leti krčil in danes običajno obsega en dogodek, npr. odprtje razstave v avli gledališča.

prispevku za prvo programsko knjižico Čufarjevih dni Miran Kenda piše o srečanju, ki bo »predvsem prijateljski klepet o skupnih težavah« (Kenda 2) – družabni nivo prireditve je močno poudarjen, saj so si ob snovanju festivala organizatorji želeli prebiti led in oblikovati varno okolje za kolegalno druženje ljubiteljskih igralcev, ki »ostajajo več ali manj vedno bolj zaprti v krog svoje gledališke skupine« (prav tam 1) in ki navadno ob gostovanjih (zaradi programa, časovne stiske ali kakšnega drugega razloga) nimajo priložnosti za to druženje. Hkrati pa to družabno srečanje stanovskih kolegov neločljivo prehaja tudi v evalvacijo, izmenjavo mnenj in diskusijo o položaju ljubiteljskega gledališča v slovenskem in zamejskem prostoru. Oblikovanje tovrstnega novega festivala je bila velikopotezna odločitev takratnega vodstva, da v jeseniško gledališko pokrajino vpiše nov dogodek, ki ima željo biti tradicionalen iz dokaj nepretencioznih razlogov – srečevanje in druženje – s tem pa navsezadnje tudi dati določeno težo in vrednotenje specifikam ustvarjanja v ljubiteljskem gledališču.

Čeprav je bilo Gledališče Toneta Čufarja zaradi dolgoletne tradicije gledališke dejavnosti na Jesenicah⁴ že dobro zakoreninjeno v občinsko sfero, je na začetku dogajanja o(b) stajal dvom o interesu publike in dejanskem obisku festivalskih predstav (Smole 6). Določeno mero skepticizma je izražal tudi Miran Kenda v uvodnih besedah biltena prvih Čufarjevih dni: »Začeti bi moral zelo vzpodbudno in z navdušenjem. [...] A čas, ki ga živimo, ni kaj prida naklonjen nepotrebemu navduševanju nad nečim, kar še niti zaživelo ni. Zato je potrebno povedati, da pričenjamo te naše jeseniške Čufarjeve dneve sicer z obilo dobre volje, navduševali pa bi se raje, ko bo že vse mimo, še raje pa v naslednjih letih, ko se bodo Dnevi ponavljali in postali tradicija« (prav tam 1).

Verjetno je šlo za upravičeno skepso, saj so Jesenice v prvi vrsti industrijsko mesto, kjer je kultura sicer stalni sopotnik, a vendarle ostaja nekoliko na stranskem tiru in bi ji lahko občani (tudi zaradi raznorodnosti dogajanja) namenjali še več pozornosti – to so dejstva, ki se niso spremenila vse do danes. Predstave, ki se odvijajo v Gledališču Toneta Čufarja, v večini obiskujejo abonenti. Pri najpogostejšem profilu obiskovalca prednjačijo starejši – po podatkih GTČ ima v sezoni 2019/20 kar 85 odstotkov⁵ abonentov status upokojenca, v gledališki abonma pa je med drugim vključen tudi celoten festival Čufarjevi dnevi. Zdi se, da so znotraj prostega časa bolj kot kultura v ospredju športne dejavnosti, predvsem hokej, ki ima v mestu dolgoletno tradicijo (prva hokejska ekipa naj bi nastala v sezoni 1940/41, uradno pa je bil Hokejski klub Jesenice ustanovljen leta 1948) in podporo širšega kroga ljudi, pri čemer je ključno, da ta krog (za razliko od gledališkega) ni omejen s spolom, narodno pripadnostjo ali socialnim ozadjem; hkrati pa se krog navijačev tudi geografsko zamejuje širše od gledališke publike (vsaj znotraj tekoče gledališke produkcije: omenjeno je že bilo, da se v primeru Čufarjevih dni predstav udeleži tudi več obiskovalcev iz drugih

⁴ Prvo organizirano gledališko dejavnost na Jesenicah je začelo Katoliško delavsko izobraževalno društvo leta 1897.

⁵ Procent je vsako sezono nekoliko drugačen, vendar je po besedah referenta Gledališča Toneta Čufarja Dina Muratovića v vsakem primeru število upokojencev visoko.

mest in regij). Medtem ko gledališke predstave v veliki meri obiskujejo meščani oz. občani, hokejska publika (vsaj običajno) sega (ali je segala) daleč prek občinskih, celo regionalnih meja. To je sicer zelo grobo in poenostavljeno opazovanje, a se vendarle lahko izlušči iz opazovanja zasedenosti in navsezadnje tudi miselnosti hokejske publike na eni in gledališke publike na drugi strani. Te grobe ocene ne namigujejo, da kultura trpi na račun športa, temveč da so afinitete neke širše publike v grobem bolj usmerjene v slednje in ne primarno v gledališče. Na drugi strani pa je vendarle treba omeniti, da se lahko Gledališče Toneta Čufarja pohvali z dolgoletnim stalnim krogom obiskovalcev, ki redno spremljajo tako festival kot tudi nove produkcije Gledališča Toneta Čufarja.

Trden in preišljen festivalski dogodek

Tako so se lahko kljub začetnim skrbem in dvomom Čufarjevi dnevi nadaljevali in se postopoma razrasli v sorazmerno trden in preišljen festivalski dogodek, ki združuje raznolike ljubiteljske gledališke skupine: nekatere skorajda že tradicionalno – na seznamu sodelujočih se (poleg domače skupine) že od začetkov festivala večkrat pojavljajo Šentjakobsko gledališče Ljubljana, KUD Zarja Celje, Loški oder Škofja Loka, DKD Svoboda Senovo –, druge kot trenuten delček bogatega zemljevida ljubiteljske dejavnosti na Slovenskem. Ob tem se hkrati razpira tudi bogastvo in iznajdljivost ljubiteljskih gledaliških skupin na več področjih: od variacij skupin (delež mlajših/starejših igralcev, število sodelujočih ...) do repertoarnih odločitev in izzivov. Seznam predstav namreč vse od začetka ponuja zmes antologijskih dramskih besedil tako svetovne kot slovenske dramatike, ljudskih veseloiger in preprostejših besedil, zadnja leta pa tudi avtorskih projektov in literarnih adaptacij za oder. Raznovrstnost izbire besedil tako znotraj posameznega festivala kot tudi generalno nabora festivalskih predstav v tridesetih letih hkrati pripoveduje o prilagodljivosti in raznolikosti ljubiteljskega gledališča.

Nezanemarljivo dejstvo je tudi, da festival vse od prvih, uvodnih let vključuje tudi ljubiteljske gledališke skupine iz zamejstva – iz Avstrije in Italije. Če preletimo navedbe vseh predstav, ki so se zvrstile v prvih tridesetih letih festivala, se dokaj kontinuirano pojavljajo ljubiteljske skupine tako iz avstrijske Koroške (iz Roža, Celovca, Sel in Šentjanža) kot tudi zamejskih Slovencev iz Italije (Trst, Videm, Gorica, zadnje čase pa se kot /nagrajevana/ stalnica pojavlja ljubiteljska gledališka skupina iz Števerjana).⁶ Predstave zamejskih Slovencev tako ponudijo neko drugo, jezikovno in narodno razsežnost, ki hkrati z dramsko fabulo vedno inscenira tudi zgodbo o ohranjanju jezika, problemih zamejstva in (kljub geografskim mejam) navezanosti na Slovenijo in slovenski jezik. Čufarjevi dnevi s tem prehajajo tudi v polje družbenega,

⁶ Dramska družina F. B. Sedej – odrasla in mladinska skupina.

morda celo političnega, ko na svoje programe vedno znova uvrščajo tudi zamejske predstave, ki nemalokrat presenečajo z izdelanostjo jezika in dikcije. Naj bo stalna prisotnost zamejskih skupin stvar zemljepisne lege Jesenic v bližini obeh meja ali ne; v vsakem primeru tovrstno sodelovanje (in, če želimo, tudi druženje) dokazuje tudi ljubezen do ljubiteljskega gledališča v slovenskem jeziku, ki presega tako geografske kot tudi ideološke meje.

Od začetnih družabnih srečanj se je festival vedno bolj(e) strukturiral z majhnimi spremembami, ki so vodile k boljšemu umeščanju v kulturno dogajanje na Jesenicah. Za strukturne in programske spremembe skrbi osemčlanski programski odbor festivala s predsednikom na čelu, ki združuje odbornike različnih profilov: od zaposlenih v Gledališču Toneta Čufarja, predstavnikov Občine Jesenice in jeseniške izpostave JSKD, do ljubiteljskih gledaliških ustvarjalcev. Ena izmed ključnih logističnih novitet je bila med drugim fiksacija datuma začetka Čufarjevih dni. Datum pričetka se je v prvih desetih letih gibal v tednu okrog 14. novembra, pri čemer to ni bilo pogojeno z določenim dnem v tednu (npr. konec tedna ali petek), leta 1999 pa so jih zaradi sanacije dvorane festival celo prenesli v prihodnje leto in 12. Čufarjeve dneve izvedli maja 2000. Z novim tisočletjem (od 13. Čufarjevih dni novembra 2000) pa se je kot krovni datum začetka Čufarjevih dni obdržal 14. november, rojstni dan Toneta Čufarja, kar je festival dodatno (in dokončno) zasidrilo tudi v neko časovno polje in v vnaprej dogovorjen letni koledar dogodkov.

Nov koncept tekmovalnosti

Novo tisočletje (in morda prenovljena dvorana) je bilo prelomno tudi zaradi uvedbe tekmovalnega značaja Čufarjevih dni leta 2001, saj se je spremenil sam ustroj udeležbe na festivalu. Ljubiteljske gledališke skupine svojo predstavo prijavijo,⁷ selektor pa odloči o tistih, ki se uvrstijo v tekmovalni program. Festival je zaradi te uvedbe (pri) dobil komponento večje zahtevnosti; zaradi boljše pripravljenosti in dodelanosti predstav se mu je začela dvigovati tudi kakovost. Znotraj tekmovalnih predstav nato strokovna žirija podeli tri nagrade (po želji še kakšno posebno):⁸ nagrado za najboljšega igralca, najboljšo igralko in najboljšo predstavo. Selektorjev mandat traja tri leta, vedno pa gre za poklicnega gledališkega ustvarjalca – selektorji so bili med drugim Iztok Valič, Alen Jelen, Branko Kraljevič, Marko Plantan in drugi. V tričlanski strokovni žiriji so se zvrstili ustvarjalci, ki se z gledališčem ukvarjajo poklicno,⁹ ter žiranti, ki se z gledališčem ukvarjajo ali pa ga spremljajo ljubiteljsko;¹⁰ nekateri

7 Zadnja leta se v povprečju na festival prijavi 25 do 30 ljubiteljskih skupin.

8 Nazadnje je posebno nagrado strokovne žirije prejelo Kulturno umetniško društvo KUD Zarja Trnovlje - Celje na 29. Čufarjevih dnevih (2016) za predstavo *Macbeth*, in sicer za idejno zasnovo in uprizoritveni koncept.

9 Med drugim Ana Ruter, Manca Ogorevc, Alenka Bole Vrabc, Gašper Jarni ...

10 Med drugim ljubiteljska igralka in režiserja David Ahačič in Matjaž Koman, radijski in televizijski voditelj Janez Dolinar;

izmed njih se v žirijah pojavljajo tudi po več let zapored. Znotraj žirije vsako leto uspešno vzpostavijo dobro ravnovesje med profesionalnimi in ljubiteljskimi žiranti gledališčniki, kar omogoča svojevrstno dinamiko znotraj žirije, hkrati pa podaja tudi več vizur gledanja, saj se z vedno novimi kombinacijami profesij in pogledov, navsezadnje pa tudi izkušenj ohranja objektivni in – lahko bi trdili – strokoven pogled na posamezen festivalski nabor. Od leta 2001 je tako poudarek na evalvaciji in primerjavi prijavljenih in nastopajočih gledaliških skupin, še vedno pa o(b)staja pomemben dejavnik tudi družbeni in družabni del prireditve – tako na odru kot tudi v avditoriju. Tradicija festivala namreč omogoča kontinuirano spremljanje festivala, publika pa je tudi aktivni sooblikovalec nabora nagrajencev, saj gledalci vsak večer izpolnjujejo (anonimne) ocenjevalne lističe, s katerimi odločajo o zmagovalcu po izboru občinstva. Glede na to, da se še nobeno leto ni zgodilo, da domača predstava Gledališča Toneta Čufarja Jesenice ne bi nastopila na Čufarjevih dnevih, ter da je marsikateri stalni obiskovalec gledališča družinski član, prijatelj ali pa vsaj znanec kakšnega domačega nastopajočega, bi morda lahko predvidevali, da je z nagrado občinstva vedno znova nagrajena domača skupina – vendar ni tako; v dvajsetih letih tekmovalnega programa je skupina GTČ to nagrado prejela desetkrat (enkrat /leta 2018/ za predstavo v koprodukciji s Šentjakobskim gledališčem Ljubljana).¹¹ Številka je sicer precej visoka, vendar kljub temu po deležu sodeč priča tudi o zmožnosti publike, da (vsaj mestoma) ostane objektivna in nagradi tudi druge uprizoritve, ko se ji to zdi upravičeno.

Nagrada »nova gaz«

Ena najbolj bistvenih idej in novitet festivala se je zgodila leta 2017 ob jubilejnih 30. Čufarjevih dnevih, ko je programski odbor uvedel nagrado nova gaz za mladinsko kategorijo predstav. Predstave za otroke in mladino so bile na Čufarjevih dnevih sicer prisotne že od začetka festivala – lutkovne predstave za otroke se na programih pojavljajo vse od začetka festivala do leta 2000 na t. i. lutkarskem dnevu, ki se je odvil v dvoranci Lutkovnega gledališča Glasbene mladine na Hrušici. Tam se je v enem dnevu predstavilo tri do pet lutkovnih predstav iz Slovenije in tudi zamejstva, ki so uprizarjale dramska besedila za otroke ali pa adaptacije različnih pravljic tako domačih kot tujih avtorjev. Z željo po tem, da festival ob obletnici ponudi nekaj novega in svežega, hkrati pa aktualnega, so tako v programskem in organizacijskem odboru uvedli novo nagrado, namenjeno svežim idejam mlade generacije. Nagrada je poimenovana po črtici Toneta Čufarja, ki govori o utrjevanju nove, osebne poti v nov svet – tako je nova gaz simbol za novo pot, ki si jo (lahko) v polju ljubiteljskega

vodja območne izpostave JSKD Jesenice Petra Ravnihar ...

¹¹ Za primerjavo: nagrado strokovne žirije za najboljšo predstavo pa so domačini prejeli sedemkrat (ravno tako enkrat v koprodukciji s Šentjakobskim gledališčem Ljubljana).

gledališča utrejo mlajše generacije. Prvo leto je mladinske predstave ocenjevala žirija za predstave, ki so tekmovala za Čufarjeve plakete, v naslednjem letu pa se je oblikovala posebna žirija, ki ocenjuje zgolj mladinske predstave neodvisno in neobremenjeno z istočasnim programom odraslih ljubiteljskih skupin – kar pa je še ena svojevrstna gesta in potrditev. Dodaten dober premislek je, da nagrada nova gaz ni podeljena za najboljšo predstavo (v smislu odličnosti), temveč za inovativnost in izstopajoči element uprizoritve – mladinskih predstav žirija torej ne razvršča po kakovostni lestvici kot predstave odraslih ljubiteljskih gledališč, temveč skuša najti neko izstopajočo točko, v kateri je predstava izvirna in s tem vredna nagrade. Na eni strani je to dobra spodbuda bodočim ljubiteljskim ali profesionalnim gledališkim ustvarjalcem, na drugi strani pa je nagrada pomenska tudi v pedagoškem smislu, saj podčrta značilne elemente določene skupine in jih s tem napoti na dodelavo in gojenje teh elementov tudi v prihodnje. Mladinsko gledališče namreč s svojim branjem tekstov ali s svojimi avtorskimi projekti daje glas in prostor svoji generaciji, ki se sooča z drug(ačn)imi težavami in o njih razmišlja. Tako so Čufarjevi dnevi s to uvedbo omogočili (še en) nov prostor, kjer se lahko mladi izražajo in delujejo ter navsezadnje predstavijo svoje delo in so zanj (lahko) nagrajeni.

Leta 2017 so v (uvodni) mladinski kategoriji sodelovale tri skupine, leto kasneje se je število podvojilo, leta 2019 so se predstavile štiri predstave; pričakujemo torej lahko, da se bo tradicija nove gazi ohranila in (upajmo, da) čez leta krepila tako z vedno kakovostnejšimi izdelki kot tudi z večjo udeležbo na festivalu, saj ima to reverzibilen pozitiven učinek tako za festival kot za same nastopajoče skupine.¹² Preplet odraslih tekmovalnih in mladinskih tekmovalnih skupin daje festivalu novo dinamiko, v svojo mrežo vabi tudi mlajše ustvarjalce in navsezadnje mlajše gledalce, ki se srečujejo z gledališkim ustvarjanjem svojih vrstnikov.¹³ Nagrada nova gaz je pomembna obogatitev festivalskega sistema, saj je izvirna, hkrati pa prinaša spodbudo in željo po negovanju ljubiteljske gledališke dejavnosti tudi v prihajajočih generacijah – s to gesto Čufarjevi dnevi dobijo tudi globlji pomen in močno pripomorejo k oblikovanju mladinskega gibanja ljubiteljskega gledališča. Treba je omeniti, da ima tudi Gledališče Toneta Čufarja svojo mladinsko sekcijo, ki je na Čufarjevih dnevih sodelovala dvakrat – leta 2017 in 2018 – in prvo leto prejela nagrado nova gaz za uprizoritev *Portret planeta*. Uvedba in postopna uveljavitev (to se bo pokazalo v prihodnjih letih) tako priča ne le o inovativnosti festivala, temveč tudi o želji po poklonu ljubiteljskemu gledališču na vseh ravneh in v vseh generacijah.

¹² Ob vedno večji poplavi šolskih obveznosti in bremenu mlade generacije je toliko pomembnejše izpostavljati trud in zagnanost mladih ustvarjalcev.

¹³ Logistično se navadno ali vsaj v večini mladinske predstave odvijajo dopoldne med tednom, ko lahko na ogled pridejo srednje šole z Jesenic.

Tone Čufar kot rdeča nit festivala

Ob tem vedno bolj razplatenem in poglobljenem postopku uveljavljanja festivala kot vsakoletne tradicije, ki celotnemu mestu daje določen utrip, je treba premisliti še en dejavnik, ki na prvi pogled (zopet zaradi samoumevne prisotnosti) morda ni ključen, a si ga je treba podrobneje ogledati in ga reflektirati z družbenoanalitično vizuro. Kaj predstavlja in kakšen pomen nosi Tone Čufar, po katerem nosita ime tako gledališče (organizator) kot tudi festival? Partizanski pesnik, prozaist in dramatik je eno ključnih kulturnih in družbenih imen Jesenic. Večino življenja je preživel na Jesenicah (zato tudi toliko navezovanja referenc nanj), njegova pisava pa se tematsko in strukturno umešča predvsem v socialni realizem. Zakaj torej ravno Tone Čufar prehaja v občinski simbol? Odgovor najdemo v njegovi literaturi, ki je v času njegovega življenja na Jesenicah uspešno in poglobljeno ujela duh in ritem mesta, ki živi od jekla in industrije.

Tone Čufar se je posvečal delavskim in ljubiteljskim odrom, pisal pa je o ljudeh svojega prostora in časa – o delavcih in njihovih pravicah, vrednotah in vsakdanjem življenju. Duh delavskega razreda – čeprav drugače kot nekoč – je tudi danes še vedno močno prisoten med Jeseničani, saj se mesto še vedno v večini napaja iz industrije kot glavne gospodarske dejavnosti. V mestu in okolici še vedno prevladujejo podjetja v kovinskopredelovalni industriji – največje in najbolj ključno ostaja SIJ Acroni Jesenice. Tako je industrija tesno prepletena z vsemi ravnmi življenja na Jesenicah, tudi s kulturo, saj je bil že od samih začetkov delovanja Krekov posvetni dom tudi središče udejstvovanja in kulturnega sodelovanja delavcev, ki so se poleg službenega železarskega dela ukvarjali tudi z gledališčem. Identiteta mesta vsaj do neke mere temelji na bogati dediščini delavskega razreda, ki se je bojeval za svoje pravice in gojil svoje vrednote, hkrati pa sooblikoval Jesenice kot mesto, ki ima danes bolj raznoliko gospodarsko, izobraževalno in kulturno pokrajino. Tone Čufar s svojim opisovanjem identitete mesta in literarnimi temami tako na nek način ostaja aktualen tudi danes, s tem ko je po njem imenovana glavna kulturna stavba in festival, pa Gledališče Toneta Čufarja s svojim delovanjem ohranja in do neke mere udejanja njegove ožje, subjektivne ideje sprave, tovarštva in vrednot (še vedno pretežno) delavskega razreda.

Če to navežemo na sodelovanje ljubiteljske gledališke skupine Gledališče Toneta Čufarja Jesenice na festivalu (omenili smo že, da je skupina nekajkrat prejela nagrado občinstva za najboljšo predstavo), se zdi, da so tako znotraj festivalskega okvira kot tudi v delovanju jeseniškega gledališča najuspešnejše tiste domače predstave, ki ugledališčijo trenutno dogajanje v mestu in so hkrati družbeno angažirane; tiste, ki uspejo preplesti zgodovinski duh, ki se ohranja in preoblikuje z leti, na drugi strani pa še vedno izpostaviti aktualno lokalno problematiko. Pri tem je seveda treba poudariti še en ključni element ljubiteljskega gledališča nasploh, in sicer prav ljubiteljstvo – ne gre za ustvarjalce iz profesionalnega gledališkega sveta,

temveč za posameznike različnih družbenih profilov (socialnih, izobraževalnih, tudi nacionalnih), ki se ukvarjajo z gledališčem iz neke čustvene nuje in lastnega interesa. Ko se torej poglobimo v določeno specifiko gledališkega dela po lokalnih gledaliških društvih, ki so seveda zaznamovana z značilnostmi domačega okolja v marsikaterem elementu (izbira dramske predloge, tema uprizoritve, dogajalni prostor in čas, jezik ...), odkrijemo resnično zanimive odrske izdelke, ki zaokrožujejo celotno podobo, celo misel posamezne kulturne ustanove. Ob tem v nadaljevanju omenjam primera tekmovalnih predstav na Čufarjevih dnevih v izvedbi Gledališča Toneta Čufarja, kjer je jasno poudarjena družbena angažiranost na podlagi lokalnega kraja in časa in kjer je uspešno izpostavljen tudi odnos ljubiteljskih ustvarjalcev do svojega okolja. Obe predstavi sta bili strokovno pozitivno ocenjeni in nagrajeni, hkrati pa se močno vpenjata v okolje nastanka, zato se mi ju zdi smiselno izpostaviti v sklopu festivala izvedenih predstav.

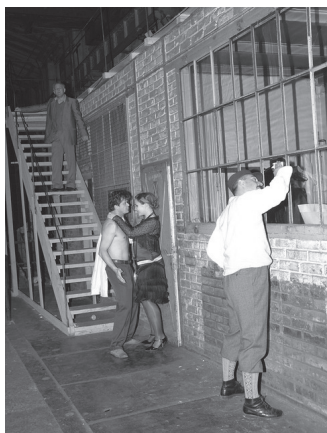
Polom: prepletanje industrijskega in gledališkega

Prva izstopajoča predstava je izvirna uprizoritev Čufarjevega dramskega besedila *Polom*, ki jo je v režiji Andreje Kovač domača skupina pripravila leta 2005 na 18. Čufarjevih dnevih, in sicer ob 60. obletnici povojnega delovanja Gledališča Toneta Čufarja ter hkrati 100. obletnici rojstva Toneta Čufarja. Predstava z žanrsko in uprizoritveno opredelitvijo »ambientalna predstava« se je odvijala v proizvodni hali tovarne Acroni (scenografka Vasilija Fišer) in s tem omogočila drugačno uprizoritveno dinamiko zaradi intervencije v primarno negledališki prostor ter na novo vzpostavljeno dramaturgijo sicer klasično strukturiranega besedila. Ob tem je predstava vzpostavila močno družbeno noto zaradi takratne družbenopolitične situacije vnovične aktualnosti besedila, sicer napisanega leta 1934, hkrati pa je imela tudi svojevrstno melanholično vrednost, saj so *Polom*¹⁴ uprizorili v tovarniških prostorih, kjer je bil Tone Čufar nekoč zaposlen; to pa ni nepomembna podrobnost, če upoštevamo razsežnosti njegovih idej in željo po ustvarjanju za ljudi okrog sebe – delavce, sodelavce in kolege. Prostor nekdanje železarne so tako še dodatno podčrtali nekdanjo in ponovno vzpostavljeno aktualnost v dveh različnih obdobjih in sistemih, v katerih pa je skorajda identično odsevala družbenopolitična kriza; v postavitvi *Poloma* je šlo torej za angažiran komentar neke žive situacije, ki je bila prevedena v umetniško gesto. Predstavo je doživela še en izreden uspeh, ko jo je selektorica Barbara Orel uvrstila v tekmovalni program 36. Tedna slovenske drame, kar je vsekakor izjemen dosežek ljubiteljske gledališke skupine.¹⁵ Ne nazadnje pa je bila predstava tudi primer dobre prakse sodelovanja med ključnimi ustanovami mesta, saj je bilo podjetje Acroni

¹⁴ *Polom* so pred tem uprizorili trikrat: leta 1934 (ob nastanku), 1954 in 1975.

¹⁵ Predstava je bila tudi v sklopu Tedna slovenske drame uprizorjena v Železarni Acroni Jesenice – za obiskovalce je bil organiziran (brezplačni) avtobusni prevoz iz Kranja in nazaj.

hkrati tudi eden izmed glavnih financirjev Čufarjevih dni. Celoten projekt tako z vsemi omenjenimi dejavniki presega okvire produkcije zgolj predstave s posrečeno izbranim uprizoritvenim prostorom, temveč je odraz kolektivnega momenta in duha, želje po sodelovanju in ne nazadnje predanosti gledališkemu udejstvovanju tako v okviru tradicije kot tudi dolžnosti aktualnega aranžmaja.

Polom

Premiera: 14. november 2005

Foto: Oblikovanje Absurd

Besedilo uprizoritve: Tone Čufar

Režija: Andreja Kovač

Scenografija: Vasilija Fišer

Kostumografija: Mojca Rodman

Projekcije: Peter Hanzl

Oblikovanje luči: Miha Šest

Igra: Rado Mužan, Borut Verovšek, Eva Leskovšek, Franci Koražija, Jasna Džombi,

Klemen Košir, Bojan Dornik, Klemen Klemenc, Lidija Grilc, Milan Trkulja, Primož Kovič

Zadnja tekma: ker hokej ni edino, kar je propadlo

Naslednja predstava, v kateri lahko analiziramo spoj aktualnega in izrazito lokalnega, je avtorski projekt *Zadnja tekma* režiserja Gregorja Čušina in igralcev. Gre za kolektivno odsko delo, ki glavno misel naslanja na trenutno dogajanje v okolju, kjer nastaja. Predstava je na 27. Čufarjevih dnevih prejela Čufarjevo plaketo za najboljšo predstavo po izboru strokovne žirije (leta 2014; zanimivo pa je, da hkrati ni bila tudi najboljša predstava po izboru občinstva, v tej kategoriji se je namreč znašla na drugem mestu tik za zmagovalno predstavo). Uprizoritev uvaja principe dokumentarističnega gledališča (kar je bila novost v sklopu Čufarjevih dni) in razpira problematiko mesta, kjer »hokej ni edino, kar je propadlo« (to je ena izmed osrednjih trditev in navsezadnje konfliktov predstave). V tem primeru je bolj kot industrijski značaj izpostavljen šport kot ena od identifikacijskih točk mesta, ki ravno tako odraža duh in utrip mesta. Predstava je nastala v času (finančne) hokejske krize (2013), ko so se pojavljala ugibanja o obstoju hokejske dejavnosti v prihodnosti (leto pred predstavo je bil zaradi stečaja razpuščen hokejski klub Acroni Jesenice; novi klub HDD Sij Acroni Jesenice je bil ustanovljen leto po premieri, spomladi 2014). Ustvarjalci so tako pod vodstvom režiserja Gregorja

Čušina skupaj sestavili referenčno besedilo časa in prostora, ki se bliža naturalistični transkripciji pogovora na tribunah med hokejsko tekmo. Enostavna uvodna situacija nas pritegne in potegne v svet, ki ga (vsaj domačini) dobro poznamo in nam prek intimnih zgodb in velikokrat osebnih spominov igralcev predstave postavi ogledalo. Kljub vsesplošnemu pesimizmu in vsem slabim razmeram – tako finančnim kot gospodarskim in razvedrilnim (kolikor je šport razvedrilen) – pa ima na koncu predstava vendarle upajoč konec, saj se ljudje, domačini, ne predajo; kljub neugodnim razmeram se podajajo naprej v vsakdan z upanjem, bojevitostjo in vztrajnostjo. Kljub dokumentarističnemu in izrazito naturalističnemu slogu ter dogajanju, postavljenemu v takratni vsakdan, pa v misli in končni poanti vendarle lahko sledimo duhu mesta, o katerem je nekoč že pripovedoval Tone Čufar. Čeprav ne gre za referencialnost, se misli stikata v pomenu vztrajnosti in večnega upanja pa tudi ohranjanja identitete in boja za tisto svoje, kar še imaš in s čimer vsak dan živiš.

Zadnja tekma

Premiera: 12. april 2013

Foto: Samir Pajić

Besedilo uprizoritve: Gregor Čušin z
ustvarjalci

Režija: Gregor Čušin

Scenografija in kostumografija: Aleksandra
Džajić

Oblikovanje luči: Miha Šest

Igra: Borut Verovšek, Boštjan Smukavec,
Iztok Morič, Irena Leskovšek, Klemen Urh,
Eva Leskovšek, Ivan Berlot, Klemen Klemenc,
Milan Trkulja, Bojan Dornik in drugi

Čufarjevi dnevi kot eden ključnih kulturnih dogodkov na Zgornjem Gorenjskem

Čufarjevi dnevi kot festival ljubiteljskih gledališč Slovenije in zamejstva ponudijo razvejano dejavnost, ki se je v letih širila in krepila ter ustvarila enega izmed pomembnejših dogodkov v svetu ljubiteljskega gledališča. Od začetnega srečanja ljubiteljskih gledališč leta 1988, ki je bilo namenjeno druženju in evalvaciji dela v ljubiteljskem gledališču, se je slednja plat srečanja krepila do te mere, da so leta 2001 Čufarjevi dnevi postali tekmovalni festival ljubiteljskih gledališč, s čimer se je z leti izboljševala tudi kakovost ponujenih uprizoritev, uvrščenih v program. Strokovna žirija med prijavljenimi in od selektorja izbranimi predstavami vsako leto izbira in podeli

Čufarjeve plakete za najboljšo predstavo, najboljšega igralca in najboljšo igralko, poleg tega pa nagrado za najboljšo predstavo po izboru občinstva podeli tudi festivalska publika. V naboru sedmih/osmih predstav se vsako leto zvrstijo gledališke skupine iz celotne Slovenije, festival pa se lahko pohvali tudi z rednim (skorajda vsakoletnim) udeleževanjem posameznih zamejskih gledaliških ljubiteljskih skupin iz sosednje Avstrije ali Italije. Od leta 2017 je v program uvedena tudi mladinska sekcija predstav in nagrada nova gaz za inovativnost umetniškega izdelka. Dopoldanski program mladinskega tekmovalnega dela poteka neodvisno od večernega tekmovalnega dela, ocenjuje ga posebna tričlanska žirija. Tovrstna uvedba je vsekakor pomemben prispevek k strukturi in poanti Čufarjevih dni, saj spodbuja tudi mlajše generacije k (zunajregionalnemu) udeleževanju in nastopu na nekem festivalskem dogodku. V treh letih se je na tekmovanje za nagrado nova gaz vsako leto prijavilo od tri do šest skupin, predvidevamo pa lahko, da se bo tudi ta del z leti okreпил in izboljševal tako po kakovosti kot številu mladinskih skupin.

Ne nazadnje pa se festival Čufarjevi dnevi močno vpisuje v kulturno pokrajino ne le občine, temveč celotne regije, in je tako eden najpomembnejših, če ne celo najpomembnejši dogodek ljubiteljskega gledališča na Gorenjskem; s tem se vedno bolj spodbuja tudi zanimanje gledalcev za festival. Pomen Čufarjevih dni je poleg združevanja moči ljubiteljskih gledaliških skupin in nabora raznolikih kakovostnih predstav tudi okrepitev kulturne krajine na Jesenicah, hkrati pa prvotna ideja srečanja gledaliških skupin iz celotne Slovenije in zamejstva, ki sproža razmisleke in diskusije o položaju ljubiteljskega gledališča danes. V dvaintridesetih letih festivala se je na Čufarjevih dneh zvrstilo kar nekaj profesionalnih gledališčnikov, ljubiteljskih ustvarjalcev ter ne nazadnje ljubiteljev gledališke umetnosti različnih generacij, kar je dodatna vrednost Čufarjevih dni kot stičišča ljubiteljskega in profesionalnega. Prav tako se znotraj festivala pokaže dobro delo domače gledališke skupine GTČ, še posebej pa so (tako pri strokovni žiriji kot pri publiku) uspešne tiste uprizoritve, ki se naslanjajo na lokalno zavest in trenutne dileme svojega prostora in časa.

Od začetkov festivala je torej opaziti konkreten in korekten napredek, pričakovati pa je, da se bodo Čufarjevi dnevi v prihodnosti strukturirali še bolje, ponudili še kakovostnejši program ljubiteljskega gledališča in se še bolj osredotočali na mlajše generacije. Ravno tako se bo z zvesto publiko in angažiranim vodstvom festival še naprej vpisoval v kulturno polje občine in regije ter dodajal svoj košček v mozaik slovenskega ljubiteljskega gledališča.

Literatura

18. *Čufarjevi dnevi Jesenice 2005: festival ljubiteljskih gledališč, od 14. 11. 2005 do 20. 11. 2005: 100-letnica rojstva Toneta Čufarja*. Tiskarna knjigoveznica, 2005.
25. *Čufarjevi dnevi, Jesenice, 2012: festival ljubiteljskih gledališč, od 13. do 20. novembra 2012*. Gledališče Toneta Čufarja, 2012.
30. *Čufarjevi dnevi: festival ljubiteljskih gledališč, od 14. do 20. novembra 2017*. Gledališče Toneta Čufarja, 2017.
- Teden slovenske drame*. Javni zavod Prešernovo gledališče, 2006.
- Čufarjevi dnevi 88'*. Odbor za pripravo in izvedbo Čufarjevih dnevo, 1988.
- Čufarjevi dnevi 95'*. Odbor za pripravo in izvedbo Čufarjevih dnevo, 1995.
- Čufarjevi dnevi 96'*. Odbor za pripravo in izvedbo Čufarjevih dnevo, 1996.
- Kenda, Miran. »Prvim Čufarjevim dnevom na pot.« *Čufarjevi dnevi 88'*, Odbor za izvedbo in pripravo Čufarjevih dnevo, 1998, str. 1–2.
- Pogačnik, Aljaž. *Jeseniška Talija: gledališka dejavnost na Jesenicah*. Gornjesavski muzej Jesenice, 2014. Katalog razstave.
- Smole, Branka. »Čufarjevi dnevi: Od začetkov do ‚Nove gazi‘«, 30. *Čufarjevi dnevi: festival ljubiteljskih gledališč, od 14. do 20. novembra 2017*, Gledališče Toneta Čufarja, 2017, str. 6–7.
- Štular, Natalija. *Od trga do mesta: kratka zgodovina mesta Jesenice*. Občina Jesenice, 1999.
- Zobec, Metka, ur. *O amaterskem gledališču: zbornik s strokovnega posveta o amaterskem gledališču na podeželju (Medijske Toplice, 1992) in v urbanem okolju*. Zveza kulturnih organizacij Slovenije, 1994.